

SUMARI

La Catalunya del segle xv des de l'observatori gironí.....	9
PRIMERA PART	
L'ARTESANIA GIRONINA DES DEL 1442 AL 1453.....	15
Els artesans	17
El comerç.....	29
Documentació.....	40
SEGONA PART	
L'ARTESANIA TÈXTIL DES DEL 1453 AL 1458.....	101
El desenvolupament mercantil i artesanal	103
La documentació notarial.....	105
L'intercanvi regional	108
Els artesans	112
Artesania i societat	118
Documentació.....	123
APÈNDIX	
ELS ARTESANS CATALANS A NÀPOLS A LA SEGONA MEITAT DEL SEGLE XV	183
Bibliografia.....	191
Índex onomàstic	195
Índex toponímic	221

LA CATALUNYA DEL SEGLE XV DES DE L'OBSERVATORI GIRONÍ

FLOCEL SABATÉ

Fa una dècada, a inicis del segle XXI, Manuel Sánchez comentava que la ciutat de Girona forniria “un festín documental para los historiadores de Girona y de Cataluña”,¹ i Josefina Mutgé hi afegia un reguitzell de darreres publicacions entorn de la Girona medieval.² Certament, ja ens anem avesant al fet que Girona esdevingui un laboratori central per al coneixement de la Catalunya baixmedieval, en tant que les aportacions efectuades sobre la ciutat il·luminen episodis, comportaments i dinàmiques propis de tot el país. D’antuvi es parteix d’una excel·lent base en el segle XIX i inicis del XX, teixida per noms com Julián de Chía,³ Enric Claudi Girbal,⁴ Salvador Sanpere⁵ o Francesc Monsalvatge;⁶ se segueix, entre d’altres, amb aportacions com les de Lluís Batlle,⁷ Enric Mirambell⁸ i sobretot Santiago Sobrequès,⁹ així

1. Manuel SÁNCHEZ, «Un festín documental para los historiadores de Girona y de Cataluña», *Anuario de Estudios Medievales*, 323/2 (Barcelona, 2002), p. 1059-1062.

2. Josefina MUTGÉ, «Més publicacions referents a la Ciutat de Girona», *Anuario de Estudios Medievales*, 323/2 (Barcelona, 2002), p. 1062-1064.

3. Julián de CHÍA, *Bandos y bandoleros en Gerona. Apuntes históricos desde el siglo XIV hasta mediados del XVII*, Imprenta y librería de Pociano Torres, Girona, 1888, 2 vols.

4. Enrique CLAUDIO GIRBAL, *Los judíos en Gerona*, Imprenta de Gerardo Cumané, Girona, 1870.

5. Salvador SANPERE, *Las costumbres catalanas en tiempos de Juan I*, Imprenta y librería de Vicente Dorca, Girona, 1878.

6. Francisco MONSALVATJE, *Noticias históricas*, Olot-Girona, 1889-1919, 25 vols.

7. Per indicar un exemple: Lluís BATLLE, *La cultura a Girona de l'Edat Mitjana al Renaixement*, Institut d'Estudis Gironins, Girona, 1983.

8. Vegeu: Brigit NONÓ, «Bibliografia d'Enric Mirambell i Belloc (1947-), *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, XLIX (Girona, 2000), p. 269-277.

9. Santiago SOBREQUÈS, *Societat i estructura política de la Girona medieval*, Curial, Barcelona, 1975.

com la cura documental d'eclesiàstics com Josep Maria Marquès¹⁰ i Gabriel Roure, afegint-se aportacions significatives com la contribució documental jurídica de Josep Maria Pons Guri¹¹ o l'atracció que la personalitat cultural i política de Joan Margarit despertà en Robert B. Tate.¹² S'arriba així a les darreres dècades del segle xx, quan Girona es consolida a manera de laboratori de referència de la Catalunya medieval, en poder-hi explorar, gràcies a Christian Guilleré, com va ser realment el segle xiv, aportant així noves perspectives sobre un temps on la historiografia s'havia encallat en tractar d'encertar-hi un punt exacte d'endegament d'una pretesa gran crisi,¹³ i en poder-hi indagar, també i gràcies a Josep Fernández Trabal, quin és el recorregut precís en l'ascens d'una família burgesa baixmedieval, superant així un altre punt d'encallament historiogràfic entorn de l'adiant interpretació de les imbricacions econòmiques entre l'elit urbana i els recursos rurals,¹⁴ i, encara, es va poder avançar coetàniament en el coneixement d'una ciutat gòtica gràcies a les aportacions de Pere Freixas.¹⁵ La llavor ha continuat florint ben esponerosament, en el pas del segle xx al xxi, podent reconstruir l'urbanisme de la ciutat medieval,¹⁶ avançar en un coneixement plural del call i la vivència dels seus habitants,¹⁷ encetar

10. Josep Maria MARQUÈS, *Pergamins de la Mitra (891-1687)*. Arxiu Diocesà de Girona, Institut d'Estudis Gironins, Girona, 1984; *Cartoral, dit de Carlemany, del bisbe de Girona (s. ix-xiv)*, Fundació Noguera, Barcelona, 1993, 2 vols.; *Col·lecció Diplomàtica de Sant Daniel de Girona (924-1300)*, Fundació Noguera, Barcelona, 1997.

11. Josep Maria PONS GURI, *Les col·leccions de Costums de Girona*, Fundació Noguera, Barcelona, 1988.

12. Robert B. TATE, *Joan Margarit i Pau, Cardenal i Bisbe de Girona*, Curial, Barcelona, 1976.

13. Christian GUILLERÉ, *Diner, poder i societat a la Girona del segle xiv*, Ajuntament de Girona, Girona, 1984; *Girona al segle xiv* Ajuntament de Girona – Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Girona – Barcelona, 2 vols.

14. Josep FERNÁNDEZ I TRABAL, *Una família catalana medieval. Els Bell-lloc de Girona, 1267-1533*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1995.

15. Pere FREIXAS, *L'art gòtic a Girona*, Institut d'Estudis Gironins, Girona, 1983.

16. Josep CANAL, Eduard CANAL, Josep Maria NOLLA i Jordi SAGRERA, *La ciutat de Girona en la primera meitat del segle xiv*, Ajuntament de Girona, Girona, 1998; Josep CANAL, Eduard CANAL, Josep Maria NOLLA, Jordi SAGRERA, *Girona, de Carlemany al feudalisme (785-1057). El trànsit de la ciutat antiga a l'època medieval*, Ajuntament de Girona, Girona, 2003; Josep Maria NOLLA, Lluís PALAHÍ, Jordi SAGRERA, Marc SUREDA, Eduard CANAL, Gustau GARCÍA, Maria José LLOVERAS, Josep CANAL, *Del fórum a la plaça de la Catedral. Evolució historicourbanística del sector septentrional de la ciutat de Girona*, Ajuntament de Girona – Universitat de Girona, Girona, 2008.

17. Entre d'altres: Ramon ALBERCH – Narcís-Jordi ARAGÓ, *Els jueus a les terres gironines*, Diputació de Girona – Caixa de Girona, Girona, 1988; *Jornades d'Història dels jueus a Catalunya (Girona de 23 a 25 d'abril de 1987)*, Ajuntament de Girona, Girona, 1990; Gemma ESCRIBÀ – Maria Pilar FRAGO, *Documents dels jueus de Girona, 1124-1595*, Ajuntament de Girona, Girona, 1992; Ramon ALBERCH, *Guia del call jueu de Girona*, Columna – Ajuntament de Girona, Barcelona – Girona, 1995; Josep

coneixements apamats sobre la dinàmica econòmica del segle xv¹⁸ i, encara, conèixer com des de la ciutat es va contribuir a afaïçonar la vinculació i la servitud estesa a la ruralia.¹⁹

La vivor i continuïtat del teixit cívic de la ciutat i la funció d'entitats i institucions culturals com les situades entorn de la Diputació de Girona, incloent la regularitat dels Annals de l'Institut d'Estudis Gironins, ajuden, sens dubte, a explicar aquest ritme. Alhora, la vitalitat no és una conseqüència ineludible de gaudir d'uns importants fons arxivístics —altres poblacions catalanes gaudeixen de notables dipòsits documentals que, malauradament, encara esperen els seus historiadors— però sí que es beneficia d'un conjunt de fons riquíssim, complet i ben diverses sobre el període medieval. Ultra diversos fons documentals patrimonials i eclesiàstics ubicats fora de la ciutat, sovint rere atzarosos recorreguts, com és el cas dels arxius que, provinents de la desamortització acabaren a l'Arxiu de la Corona d'Aragó,²⁰ o de fons particulars com el Mercader-Bell-lloc que, seguint el curs familiar acumulatiu, s'han sumat a altres conjunts i han acabat dipositats en arxius públics allunyats,²¹ la ciutat de Girona atresora un volum de registres notarials, municipals, episcopals i diocesans enorme. És, no hi ha dubte, la ciutat que gaudeix del major volum de documentació editada o regestada,²²

CANAL; Eduard CANAL; Josep Maria NOLLA; Jordi SAGRERA, *Els jueus i la ciutat de Girona*, Ajuntament de Girona, Girona, 1995; Sílvia PLANAS, *Filles de Sara. Dones jueves de la Girona medieval*, CCG Edicions, 2001; *Temps i espais de la Girona jueva. Actes del Simposi Internacional celebrat a Girona 23, 24 i 25 de març de 2009*, Patronat Call de Girona, Girona, 2011.

18. Sandrine VICTOR, *La construcció i els seus oficis a la Girona del segle xv*, Ajuntament de Girona, Girona, 2004.

19. Rosa LLUCH, *Els remences. La sensoria de l'Almoïna de Girona als segles xiv i xv*, Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines, Girona, 2005.

20. Flocel SABATÉ, «Les guerres du xix siècle, la 'desamortización' et la sorte des archives catalanes», *International Conference Revolution and Archives (18-24 April 2006)*, en premsa.

21. Josep Fernández TRABAL – Joan Fernandez TRABAL, *Inventari dels pergamins del fons Mercader-Bell-lloc de l'Arxiu Històric Municipal de Cornellà de Llobregat (S. xi-xviii)*, Fundació Noguera, Barcelona, 1989, 2 vols.

22. Josep Maria MARQUÈS, *Cartoral, dit de Carlemany, del bisbe de Girona (s. ix-xiv)*, Fundació Noguera, Barcelona, 1993, 2 vols.; Josep Maria MARQUÈS, *Col·lecció Diplomàtica de Sant Daniel de Girona (924-1300)*, Fundació Noguera, Barcelona, 1997; Ramon MARTÍ, *Col·lecció diplomàtica de la Seu de Girona (817-1100)*, Fundació Noguera, Barcelona, 1997; Maria Josep ARNALL, *Lletres reials a la ciutat de Girona (1293-1515)*, Fundació Noguera, Barcelona, 2000, 2 vols.; Cristian GUILLERÉ, *Llibre Verd de la ciutat de Girona (1144-1533)*, Fundació Noguera – Ajuntament de Girona, Barcelona – Girona, 2000; Griselda JULIOL, *Llibre Vermell de la ciutat de Girona (1188-1624)*, Fundació Noguera – Ajuntament de Girona, Barcelona – Girona, 2001; Maria Josep ARNALL – Anna GIRONELLA, *Lletres reials a la ciutat de Girona (1517-1713)*, Fundació Noguera, Barcelona, 2005, 2 vols.; Joan BOADAS, Lluís-Esteve CASELLAS (dirs.), *Catàleg de pergamins del fons de l'Ajuntament de Girona (1144-1862)*,

però tot aquest conjunt és una minsa part del gruix quasi insondable custodiat pels seus diversos arxius, el qual, sens dubte, exigeix un apropament no pas apressat sinó rigorosament apamat.

En aquest marc, Sandra Bernato ens proposa una ullada, més descriptiva que analítica, a les fonts notariales referents a uns anys centrals del segle xv. El tast que n'extreu és seductorament renovador. En evidenciar la vitalitat artesanal de la Girona del segle xv, l'autora confirma les crítiques als vells plantejaments que imaginaven una Catalunya secularment postrada econòmicament,²³ constata una ciutat que manté la capitalitat sobre l'entorn, que atrau nova població i que empra la pròpia força en el joc del poder a la Corona. Al capdavant d'aquesta dinàmica, l'autora retroba una burgesia que, en adquirir propietats rústiques, no està traint els seus ideals sinó donant continuïtat a la seva base tradicional, és a dir, invertir en propietats sobre el territori.²⁴ Bernato té l'encert de seleccionar el seu tast notarial en els anys centrals del segle xv, podent així relacionar una altra dada: la significació econòmica i social de la conquesta de Nàpols. Encara no fa gaires anys, algunes històries de Catalunya explicaven aquest episodi com un fet estrany al curs històric de Catalunya: "la conquesta del regne de Nàpols va quedar, així, com un fet aïllat, desconnectat de l'època bona i de la història de la gran expansió",²⁵ i de fet la historiografia tradicionalment havia insistit en una plena malfiança i una certa desconexió catalana vers la política expansiva del Magnànim.²⁶ Vet aquí, doncs, que l'autora reivindica l'efecte positiu de la campanya napolitana en el quefer quotidià dels artesans d'una ciutat com Girona, tot palesant així una clara i general incidència social i econòmica. A fi de reblar aquesta relació, Bernato afegeix un apèndix específic sobre

Fundació Noguera, Barcelona, 2005, 3 vols.; Anna GIRONELLA, *Llibre Groc de la ciutat de Girona, 1386, 1596-1702*, Fundació Noguera, Barcelona, 2007; Jaume DE PUIG – Albert SERRA, *El «Cartoral de Rúbriques Vermelles» de Pere de Rocabertí, bisbe de Girona (1318-1324)*, Fundació Noguera, Barcelona, 2009; Elvis MALLORQUÍ, *El Llibre Verd del bisbe de Girona (1362-1371). El delme i l'estructura feudal de la diòcesi de Girona al segle XIV*, Diputació de Girona, Girona, 2011.

23. Flocel SABATÉ, «Conflictos agraris i guerra civil a la Catalunya baixmedieval», *Miscel·lània Ernest Lluch i Martín*, Ferriol Soria, Jordi Ferrer, coords., Fundació Ernest Lluch, Vilassar de Mar, 2007, vol. II, p. 397-399.

24. Flocel SABATÉ, «Ejes vertebradores de la oligarquía urbana en Cataluña», *Revista d'Història Medieval*, 9 (València, 1998), p. 130-133.

25. Mercè AVENTÍN, Josep Maria SALRACH, *Història medieval de Catalunya*, Edicions de la Universitat de Oberta de Catalunya – Proa, Barcelona, 1998, p. 159.

26. Ferran SOLDEVILA, *Història de Catalunya*, Editorial Alpha, Barcelona, 1962, vol. II, p. 649-713.

catalans presents a Nàpols durant la dominació aragonesa, de 1442 a 1501, posant de relleu l'important gruix no sols dels funcionaris públics sinó també dels mercaders, comptant-hi, a més, vint-i-set artesans catalans establerts al regne napolità.

Escrit a manera de comentaris a dos elencs de registres documentals, un sobre l'artesanía gironina entre 1442 a 1453 i un altre sobre l'artesanía tèxtil a Girona entre 1453 i 1458, seguit de l'esmentat apèndix sobre les activitats a Nàpols i d'un útil índex onomàstic, aquest llibre esdevé una aportació que obre moltes vies a la reflexió entorn al teixit social i econòmic de la Girona del darrer segle medieval i, de nou i a través de la ciutat, sobre el conjunt de la Catalunya coetània, incloent el finestral específic sobre l'expansió napolitana.

1. ELS ARTESANS

Les actes notariais de Girona, custodiades a l'Arxiu Històric de Girona, posen de manifest de manera exhaustiva que aquesta ciutat, abans de la guerra civil catalana, disposava d'un artesanat laboriós i pròsper, reforçat també per la presència de nombrosos forasters. Aquest artesanat es dedicava a diverses activitats, entre elles especialment la manufactura tèxtil, que representava una riquesa de primera importància per a la societat local. A partir dels manuals notariais s'infereixen al mateix temps les relacions assídues i fecundes de la ciutat amb l'extens territori dels voltants, respecte al qual Girona sens dubte exercia una funció aglutinadora i d'atracció en el terreny econòmic. A més, els agents de la ciutat ja havien establert relacions comercials amb Perpinyà, Barcelona, València, Nàpols, Sardenya i Sicília, és a dir en uns quants llocs essencials per al comerç marítim de l'època.

La conquesta del Regne de Nàpols per part d'Alfons el Magnànim va afavorir una sensible afirmació del comerç i de la producció tèxtil catalana en un mercat ampli i preuat, com era el napolità i, més en general, va donar un nou vigor a la vida econòmica de Barcelona i de Catalunya. Després d'una fase d'estancament causada per la mateixa guerra, a partir almenys de 1454 els intercanvis comercials catalans en el seu conjunt es caracteritzen per una forta expansió.¹ Però ja abans

1. Vegeu M. DEL TREPPO, *Els mercaders catalans i l'expansió de la corona catalano-aragonesa al segle XV*, Barcelona 1976. La tesi "clàssica", que considerava el segle XV com a un segle de crisi de l'economia catalana, malgrat alguns breus moments de recuperació, pot ser resumida eficaçment amb les paraules de Vicens Vives: «¿Hubo decadencia económica antes de 1462, fecha del estallido de la guerra entre Juan II y el país? La respuesta debe ser afirmativa, ya que el mismo conflicto bélico no se explicaría sin el desasosiego introducido en las diversas clases sociales por la crisis monetaria, industrial, comercial». A més, el mateix historiador inseriva aquesta crisi dins del quadre

d'aquell any una pròspera ciutat mercantil i industrial com Perpinyà va poder enviar una notable quantitat de teixits cap a la Itàlia meridional;² i d'altra banda les relacions financeres de València amb la cort reial també van ser ben aviat molt intenses, de la mateixa manera que van ser determinants en el perfil que aquesta ciutat va mostrar durant el segle quinze.³

Pel que fa a Girona, les activitats artesanals i mercantils de la ciutat al llarg del decenni 1443-1453 eren, sens dubte, sòlides i consistents. La documentació examinada ens aporta un testimoni eficaç: en els manuals dels notaris Miquel Pere i Nicholau Rocha,⁴ sobre els quals es basa aquesta recerca, es fa palesa tant la vitalitat de l'artesanat —que pel nombre considerable de treballadors i per la varietat d'oficis practicats, representava un recurs fonamental de l'economia urbana— com la bona

general europeu: «El factor esencial en el desencadenamiento de la decadencia económica catalana de Quatrocientos es el cambio general de coyuntura que se registra en Europa a partir de mediados del siglo XIV». Vegeu J. VICENS I VIVES, «Evolución de la economía catalana durante la primera mitad del siglo XV», dins *Obra dispersa*, vol. I, a cura de M. Batllori i E. Giralt, pròleg de R. d'Abadal i de Vinyals, Barcelona 1967, pàgs. 154 i 158. Vegeu també F. SOLDEVILA, *Síntesi d'història de Catalunya*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995, pàg. 169. La mateixa contemporània ascensió de València a centre financer d'interès mediterrani era considerada com a concausa de l'endarreriment català. Referent a la situació social i política de Barcelona durant el bienni 1453-1454, vegeu el treball de C. BATLLE I GALLART, *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*, Barcelona 1973.

2. Els homes de negocis de Perpinyà havien sostingut també econòmicament l'empresa del Magnànim. Vegeu S. CAUCANAS, «Au sein du royaume d'Aragon (1344-1462)», dins *Diversos Autors, Nouvelle histoire du Roussillon*, sous la direction de J. Sagnes, Perpinyà 1999, pàgs. 155 i sg. En aquesta contribució, vegeu a més una útil referència a Cotlliure (pàg. 159).

3. D. IGUAL LUIS, «Entre València y Nápoles. Banca y hombres de negocios desde el reinado de Alfonso el Magnánimo», dins *En la España medieval*, 24, Madrid, Universidad Complutense, 2001, pàgs. 103-143. Sobre l'economia valenciana en el context de la Corona d'Aragó, P. IRADIEL MURUGARREN, «València y la expansión mediterránea de la Corona de Aragón», dins *Diversos Autors, En las costas del Mediterráneo occidental. Las ciudades de la Península Ibérica y del reino de Mallorca y el comercio mediterráneo en la Edad Media*, dirigido por David Abulafia y Blanca Garí, Barcelona 1997, pàgs. 155-169.

4. *Notaria Girona-01*. Miquel Pere: llibre 424 (fragment dels anys 1442-1444) i llibre 426 (1444-1445); Nicholau Rocha: llibre 431 (1446), llibre 433 (1446-1447), llibre 434 (1447-1448), llibre 435 (1447-1449), llibre 437 (1449-1451), llibre 438 (1451-1452), llibre 439 (1451), llibre 442 (1452-1453). La importància de la documentació notarial de l'Arxiu gironí (AHG) per a la història social i econòmica de la ciutat es veu amb claredat en l'obra de Christian Guilleré relativa al segle catorze, *Girona al segle XIV* (2 vols., Abadia de Montserrat, 1993-1994). Sobre el notariat de Girona, vegeu M. T. FERRER I MALLOL, «Notariat laic contra notariat eclesiàstic. Un episodi de la pugna entre ambdós a Girona (1347-1380)», dins *Estudios Históricos y Documentos de los Archivos de Protocolos*, Barcelona 1977, pàgs. 19-34; i E. MIRABELL I BELLOC, «Aportació a la història del notariat gironí», dins *Actes del I Congrés d'història del notariat català, Barcelona, 11-13 de novembre de 1993*, coordinat per J. M. Sans i Travé, Barcelona, Fundació Noguera, 1994, pàgs. 699-712.

El notari Rocha, ja difunt el 1460, fou també «scriba» del Consell general de la ciutat: vegeu *Llibre Vermell de la ciutat de Girona (1188-1624)*, a cura de G. JULIOL I ALBERTÍ, Barcelona, Fundació Noguera, 2001, *passim*.

marxa dels intercanvis. Al mateix temps, la font de vegades també esmenta les relacions que hi havia amb Nàpols, juntament amb les que es mantenien amb Perpinyà, Barcelona, València, Tortosa, Montpeller, Càller, Palerm i Trapani.

Seria difícil avaluar, però, sobre la base de la nostra font, la influència que la conquesta aragonesa del Regne de Nàpols va tenir sobre el creixement que llavors va manifestar Girona: les actes notariais del segle XIV i XV reflecteixen habitualment les activitats econòmiques interiors d'una determinada localitat, mentre que els estímuls provinents de l'exterior només ens apareixen ocasionalment. Amb tot, podem afirmar amb seguretat que la ciutat estava preparada per a participar en el desenvolupament general del comerç català immediatament posterior a l'any 1453, i per fer-hi la seva aportació, considerable i incisiva, d'energies i coneixements.

Les activitats artesanals més rellevants, és a dir, l'acabat de draps de llana i l'adobament de pells, es trobaven ben consolidades i potser fins i tot en un moment de desenvolupament. En el sector tèxtil, que tenia un interès econòmic primari i que també estava molt estimulat pel comerç regional, hi treballaven, segons els testimonis recollits, almenys dinou teixidors de draps de llana,⁵ dotze teixidors de draps de lli,⁶ deu abaixadors,⁷ set tintorers⁸ i cent trenta-vuit paraires.⁹ Així mateix trobem moltes

5. Eren Jaume Cap, Anthoni Deulomdé, Anthoni Ferran, Pere Figuera, Pere Guilana, Pau Llanvera, Jaume Martí, Guillem Miquel, Pere Miquel, Barthomeu Nesplers, Pere Marturià Prim, Narcís Prim, Pere Puig, Joan Ridaura, Narcís Sitjar, Anthoni Sot, Anthoni Terrades (fill de Gabriel), Gabriel Terrades i Joan Torrà (fill del paraire Barthomeu). Queden també els noms dels difunts Bernat Gaspar i Barthomeu Robert, àlies Garau.

6. Francesch Agustí, Pere Guillem Canal, Pere Cortada, Bernat Falgà, Arnau Falguàs, Narcís Genís, Narcís Guilana (fill del teixidor de draps de llana Pere), Barthomeu Mallol, Pere Moret, Joan Palomar, Joan Plana (oriünd de Celrà), Montserrat Robert, àlies Garau.

7. Guillem Benet, Pere Martí Bosch, Joan Mallo, Jean Pilot oriünd del Regne de França, Guillem Prohençal, Anthoni Riera, Joan Rourich, Gregori de Seus, oriünd del Regne de França, Pere Sobrevila, Anthoni Vallicrosa.

8. Miquel Banquils, (...) Lleopard, Bernat Pujol, Jaume Pujol (vegeu *Lletres reials a la ciutat de Girona. 1293-1515*, Estudi i edició a cura de M. J. ARNALL I JUAN, Barcelona, Fundació Noguera, 2000, pàgs. 804-807), Bernat Serra, Jaume Tuscà i Anthoni Vilà. Difunts: Jaume Artús, Pere Banyils i Joan Gili.

9. Jaume Adolff, Nicholau Adri, Joan Alba, Francesch Andreu, Joan Andreu, àlies Florentí, Pere Anthoni Armadàs, Bernat Arnau, Francesch Arnau, Anthoni Arrufat, Pere Artau, Berenguer Aymerich (fill del mercader Jaume), Barthomeu Barrera, Joan Bassó, Jaume Bertrand, Jaume Birba, Manuel Borraçà, Joan Brugada, Miquel Camps, Joan Candell, oriünd de Cervià de Ter, Ponç Cànoes, Joan Carrera, Nicholau Carrera, Bernat Casadevall, Pere Casanoves, Jaume Castanya, Barthomeu Climent, Pere Coma, Barthomeu Comelles, Francesch Corbera, Pere Joan Corneyl, Martí Creu, Thomàs Cua,

persones, entre assaonadors, blanquers i albadiners,¹⁰ que es dedicaven a l'elaboració del cuir procedent de Còrdova, Perpinyà, Montpeller i

Francesch Cuch, Anthoni March Dachda, Francesch Dachda, Joan Dachda, March Dachda, Andreu Dalmau, Nicholau Dalmau (el qual el juliol del 1443 va vendre, per l'import de 66 lliures, a Guillem Coll de Sant Julià de Ribelles «quandam sclavam, servam et captivam meam albam, neophitam, vocatam Catharinam, de nacione Russorum, etatis viginti annorum vel indecirca»), Pere Déu-lo-féu, Joan Deulomde, Narcís Eres, German Exerrat, Joan Exerrat, Bernat Fàbrega, Matheu Fàbrega (fill de Bernat), Thomàs Fàbrega, Pere Feliu, Joan Ferrer, Jordi Ferrer, Miquel Figueres, Barthomeu Fortià, Jaume Fuster, Pere Galini, Joan Garcia, Estèfan Gibert, Anthoni Gili, Narcís Gili, Nicholau Ginesta, Pere Anthoni Gual, Jaume Gues, Joan oriünd de Palau-Sator, Miquel Joffre, Guillem Lledó, Bernat Lleopard, Anthoni Llobet, Barthomeu Llucià, Nicholau Llundell, Jaume Llunes, Anthoni Maçot, Pere March, Barthomeu Martí, Montserrat Martí, Pere Mascardell, oriünd de Monells, Pere Mijavila, Guillem Pere Miralpeix, Pere Bernat Monge, Narcís Montaner, Francesch More, Joan Nadal, Gabriel Noble, Joan Oliveres, Francesch Oller, Bernat Olvis, Pere Palau, Rafael Pellicer (oriünd de Banyoles), Berenguer Pere, Nicholau Perpinyà, Joan Planella, Barthomeu Preses, Sadurní Prohençal, Anthoni Prunell, Arnau Puig, Miquel Puig, Anthoni Pujol, Bernat Rabot, Anthoni Ramon, Berenguer Reig, Arnau Renard, Miquel Renard, Martí Reus, Narcís Reyel, Pere Reyel, Jaume Ribalter, Thomàs Ricart (fill del colteller borgonyó Jean), Joan Robau, Jaume Rocha, Joan Rocha, Cebrià Ros, Pere Ros, Bernat Rovira, Jaume Rovira, Jaume Rufí, Domènec Sabet, Anthoni Sani, Pere Sani, Joan Santafè, Pere Saura, Arnau Scholes, Narcís Serinyà, Bernat Serra, Joan Sobrevida, Anthoni Strader, Pere Teixidor, Barthomeu Torrà, Joan Torrent, Joan Tria, Pere Tria, Miquel Trobat, Bernardí Valls, Jaume Vendrell, Berenguer Verdagner, Blai Vilà, Joan Vilar, Narcís Vilar, Ramon Vilar, Ponç Vilella i Francesch Xuncla. Difunts: Miquel Aspreneu, Simó Forner, Narcís Ginesta, Joan Puig i Pere Rocha.

Vegeu GUILLERÉ, *Girona al segle XIV*, cit., vol. II, pàg. 73 («Els oficis més nombrosos concerneixen l'acabament del drap: certament, hi ha teixidors, però els paraires, que sovint importen draps crus, són més nombrosos. Les operacions de batanatge i de tosa, les realitzen els moliners i els abaixadors»); i també C. GUILLERÉ, *Girona medieval. Crisis i desenvolupament (1360-1460)*, Girona 1992, pàg. 16 («Primerament la llana s'havia de rentar i triar cardar i pentinar. Llavors es podia començar a filar. En el tissatge es determinaven els diferents tipus de teixits, segons el nombre i la llargada dels fils de la cadena... Els paraires intervenien al final de la cadena, per dir-ho així, ja que finalitzaven la matèria bruta produïda pels teixidors. Les operacions de maçolatge eren realitzades en els molins drapers, nombrosos al Mercadal, pels moliners i els baxadors sota la direcció dels paraires. El treball, i és el que li donava valor, s'acabava sovint amb el tenyiment, sempre sota la direcció dels paraires...»). A més, vegeu X. MARTÍ I YLLA, «Barri del Mercadal», dins Diversos Autors, *Girona i els seus barris*, Girona, Ajuntament de Girona, 1983, pàg. 116 («Precisament el tèxtil distingeix el Mercadal i els seus treballadors en són més que a la resta de la ciutat»); P. FREIXAS I CAMPS, «La Girona menestral del segle XV», dins Diversos Autors, *Gremis i oficis a Girona*, Girona, Ajuntament de Girona, 1984, pàgs. 46 i sg. («Els indrets on [els artesans] es concentraven eren el Raval de Sant Pere i, sobretot el del Mercadal on s'hi trobaven els teixidors, tintorers i flassaders, aquests darrers instal·lats al carrer Canaders on també s'hi trobaven la major part dels ollers i terrissaires. En aquest indret fins fa ben poc hom podia veure treballar encara un matalasser en ple carrer»); C. FERRER I JUANOLA, J. VILLAR I TORRENT, «L'eclosió urbana de Girona», dins Diversos Autors, *Història de Girona*, director L. Costa, coordinador J. Maroto, Girona 2006, pàg. 235 («Al Mercadal hi havia els teixidors, situats al costat del pont de Sant Francesc o de Framenors —antecessor del pont de Pedra—, que preparaven els draps als paraires, els tintorers, tots ells prop de l'Hospital Nou i els flassaders, concentrats al barri dels Canaders. No gaire lluny hi havia els assaonadors, preparant cuir, i també els traginers i els camàlics. No hem d'oblidar tampoc l'important complex moliner existent a les proximitats de la sèquia Monar»); J. CANAL, E. CANAL, J. M. NOLLA, J. SAGRERA, *Atlas d'història urbana de Girona. Segles VI aC - XVI*, Girona, Institut Cartogràfic de Catalunya, 2010, pàg. 120.

10. En la documentació apareixen els noms de Joan Amat, Pere Assolf, Andreu Boquí, Joan Boquí, Ramon Boquí, Jaume Çabater, Lluís Çabater, Joan Camps, Guerau Casabó, Bernat Cases, Barthomeu Comelles, Jaume Comelles, Joan Cortera, Joan Costal, Anthoni Cots, Narcís Cots, Francesch

probablement també de Catalunya (Banyoles, Besalú i Manresa). Les pells preparades a les seves «adobaries» s'utilitzaven després en la majoria dels casos a la mateixa ciutat, per laboriosos sabaters i tapiners,¹¹ bossers,¹² guanters,¹³ cinters¹⁴ i basters.¹⁵

També eren nombrosos els sastres, giponers i calceters (en total més de vuitanta)¹⁶ i hi havia molts ferrers¹⁷ i pedrers.¹⁸ Entre els pri-

Cotxe, Bernat Fàbrega, Anthoni Ferrer, Narcís Ferrer, Sanç Garcia, Narcís Güell, Joan Julià, Bernat Llanvera, Pere Llanvera (*Lletres reials...*, cit., pàgs. 835 i sg.), Joan Leopard, Andreu Major, oriünd de Manresa, Bernat Major, oriünd de Manresa, Nicholau Martí (fill del sabater Guillem), Joan Minguet, Joan Minguet (fill del blanquer Joan), Anthoni Morell, Anthoni Oliver, Pere Olvis, Jaume Pagès, Miquel Perpinyà, Estèfan Porcilgues, Joan Preses, Pere Preses, Bernardí Puig, Miquel Quintana, Julià Reig, Joan Salany, Gabriel Serra, Andreu Simó, Pere Sols, Barthomeu Sot, Francesch Sot, Joan Sot, Pere Sot, Pere Sunyer, Pere Tritter, Barthomeu Vicent, Pere Vidal, Galcerand Vilà, Jaume Vilà, Francesch Vilaret, Francesch Vilaret (fill d'en Francesch), Pere Vilaret. Ja havien mort Jaume Bosch, Pere Llorenç, Pere Mor, Pere Reig i Joan Sunyer.

11. Joan Aymar oriünd de Vila-sacra, Anthoni Boquí, Jordi Casals, Joan Mollà, Matheu Mollera, Joan Oliver, Martí Pellicer, Jaume Pujada, Martí Resclosa, Jaume Rovira, Jaume Sala, Martí Santjoan, Pere Joan Seguer, Pere Thora, oriünd de Tonyà, Jaume Tintorer (fill del mercer Joan), Joan Verdaguer. Ja eran difunts: Joan Ferragut, Bernat Fuyà, Guillem Martí i Bernat Pagès.

12. Narcís Aurich, Anthoni Bertran, Francesch Bertran, Pere Domènech, àlies Dalmau, Ramon Franguesa i Francesch Riera.

13. Janfrid lo Fort, oriünd del Regne d'Alemanya, i Joan Rotllan.

14. Guillem Carles.

15. Jaume Amill, Pere Bertran, Jaume Dolcet, Pere Molet i Ade Santa, oriünd del Regne de França.

16. Pere Amill, oriünd de Perpinyà, Joan Amorós, Pere Arenys, Guillem Arló, Joan Armeniat, Joan Bataller, Nicolas Bernard, oriünd del Regne de França, Bernat oriünd de Saragossa, Andreu Biloquel, Barthomeu Bisanya, Jaume Bosch, Joan Bruscia, Joan Burguès, Jaume Castell, Joan Climent, Francesch Coll, Jean de Coremari, oriünd de Llemotges al Regne de França, Salvador Coromina, Bernard Dorriu, oriünd del ducat de Borgonya, Francesch Fabre, Pere Falcó, Anthoni Fells, resident a Cassà de la Selva, Pere Ferran, Pere Ferro, Pere Anthoni Figuera, Bernat Fontenet, Pere Fort, Bernat Frígola, Bernat Fuster, àlies Bisbe, Francesch Fuster, Barthomeu de Guant, Pere Jaume, Jean Huxet, oriünd de la Bretanya, Feliu Juyol, Vidal Leví, jueu, Anthoni Llijol, Francesch Llorenç, Pere Llorenç, Pere Lluch, Francesch Martre, Joan Massols, Pasqual de la Mel, Joan Miró, Pere Moles, Joan Montpeller, Bendit Mosse, jueu, Vidal Mosse, jueu, Bernat Nadal, Joan Nadal, oriünd de Perpinyà, Anthoni Nesplers, Restitut Noguier, Robí Normant, Andreu Orts, Joan Pardo, oriünd de Blanes, Pere ça Pera, Guillaume Peyten, oriünd del ducat de Borgonya, Nicholau Piraut, March Ribes, Joan Ribes, Francesch Rocha, convers, Matheu Samsó, Pere Sanoya, Pere Sastre, Barthomeu Seguí, Miquel Sent Climent, Gabriel Solà, Guillem Spanya, Pere Spital, oriünd de Castelló d'Empúries, Llorenç Stany, Joan Sunyer, Joan Susanya, oriünd de Manresa, Samsó de la Tallada, Pere Terrats, Pere Terrés, Anthoni Torrent, Duran Torroella, Joan Vall, Gabriel Viader, Nicholau Vilar, àlies Cervià, Pere Vilar, àlies Fullà, Jean Villet, oriünd de Troyes, Barthomeu Vinyals (*Lletres reials...*, cit., pàg. 799). Difunts: Bernat Baus, Anthoni Bruguera, Domènech Castell, Bernat Fortià, Joan Pere, Pere Riera i Joan Salort.

17. Joan Amill, Guerau Arnau, Berenguer Bassa, Francesch Boffill, Nicholau Boffill (vegeu S. VICTOR, *La construcció i els seus oficis a la Girona del segle XV*, Girona, Ajuntament de Girona, 2004, pàgs. 357-361), Francesch Boffre, Francesch Carreras, Joan Comes, Pere Domènech, Jaume Fonolleres, Francesch Font, Francesch Llorenç, Pere Joan Martinyà, oriünd d'Olot, Pere Mercet, Gabriel ça Pera, Pere Prat, Barthomeu Prim, Pere Prim, Jaume Ramon, Bernat de la Tallada, Berenguer Tholosa, oriünd de Campdorà, Barthomeu Vilar, Nicholau Vilar. Difunt: Bernat Ferrer.

18. Anthoni Biure, Francesch Bohet, Joan Buch, Joan Carrers, Pere Casadevall, Berenguer Cervià, Jaume Cobes, Barthomeu Colteller, Nicholau Crixol, Joan Escolà, Barthomeu Foxà (vegeu

mers, es destaca també la presència d'alguns *magistri* jueus, com Bendit Mosse i Vidal Mosse. I al mateix ofici s'hi van dedicar el jove jueu Leone, fill d'Adret Aninay, que el 20 d'octubre de 1444 va començar a treballar amb Benedit Mosse, «causa addiscendi officium sartorie, iuponarie et calsatérie», i Leví Yssach, fill d'Yssach Leví, contractat com a aprenent el 5 de juny de 1453 pel giponer Joan Bruscia.¹⁹ Els altres

FREIXAS I CAMPS, «La Girona menestral...», *cit.*, pàg. 58), Barthomeu Fuyà, Joan Guilana, Anthoni Lleopard, Miquel March, Joan Mayol, Nicholau Reyals, Jaume Riart, Pere Rovira, Barthomeu Sanç, Bernat Scuder, Jaume Velor, Bernat Vicenç, Anthoni Volta, àlies Sender. Difunt, Ramon Bohet (vegeu J. VALERO MOLINA, «El capitell de la creu de terme del Museu de l'Empordà a Figueres. Ramon Boet i la producció de creus esculpides dels pedrers gironins», dins *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, 38, 2005, pàgs. 231-251).

19. També eren jueus el llibreter Yssach Maymó i el carnisser Mosse Balam. Els jueus en una gran part dels casos es dedicaven al petit préstec, fonamentalment de consum (mentre que en general els conversos, tal com veurem, es dedicaven al comerç). Els altres membres de la comunitat que la font recorda eren Issach Abemari, Struch Abraam, fill d'Abraham Mosse, Joseff Struch ça Barra, Vidal Bonjuhà, Bellshom Mahir Caracosa, Mosse Deyot, Bonastruch des Mestre (la filla del qual, Dulça, era dona del mercader convers Nassim Ferrer), Abraham Mosse de Portal, Bonastruch de Piera, Benvenist Samuel, difunt el 1462, Salamó Samuel, Vidal Struch, Çadia Suri, Struch Vidal, Mosse Vides i Abraham Vivas. Ja eren difunts el rabí Atzay Terrós (sobre el qual vegeu E. C. GIRBAL Y NADAL, *Los Judíos en Gerona*, Gerona 1870, pàgs. 35 i sg.) i Struch Benedict. El fiduciari de la «universitas judeorum» era Benvenist Samuel (vegeu també GUILLERÉ, *Girona medieval...*, *cit.*, pàg. 7). Diverses notícies útils sobre les persones citades es poden extreure del volum de G. ESCRIBÀ I BONASTRE, M. P. FRAGO I PÉREZ *Documents dels jueus de Girona (1124-1595)*, pàgs. 248-286 (Girona, Ajuntament de Girona, Col·lecció Història de Girona, 12, 1992); però també cal assenyalar que en aquest volum es troben els noms d'uns quants ciutadans del decenni que aquí es considera: Ferrer Bertran mercader, Bernat i Catherina de Boxols, Narcís Budellers corredor d'orella, Miquel Cerdà draper, Guillem Coll apotecari (vegeu L. BATLLE I PRATS, «Inventari dels béns de Guillem Coll, apotecari-especier de Girona. 1454», dins *Estudios Históricos y Documentos de los Archivos de Protocolos*, VI, Barcelona 1978, pàgs. 199-213), Lluís Çabater assaonador, Nicholau Devesa draper, Anthoni Estèfan corredor d'orella, Ramon Gili apotecari, Nicholau Ginesta paraire i el seu fill Nicholau, Jaume Gironella draper, Monserrat Guinau rajoler, Pere Martí calceter, Thomàs Mieres llicenciat en lleis (vegeu J. CLARA, *Introducció a la història de Girona*, Girona 1993, pàg. 60), Pere Miró, Anthoni Portell draper, Francesch Pere Prohençal mercader, Francesch Raset mercader (*Lletres reials...*, *cit.*, pàg. 792), Ramon Raset draper, Francesch Riera bossier, Joan Rovira apotecari, Nicholau Soler mercader, Pere Guillem Sunyer convers, Barthomeu Tort mercader, Miquel Vilar apotecari, Bernat Vilarnau mercader, a més del nom del mateix notari Nicholau Rocha, que vivia al carrer de la Força, al costat de la sinagoga antiga de la ciutat: i vegeu E. MIRAMBELL I BELLOC, «Documentos para el ordenamiento jurídico y económico del barrio judío de Gerona (siglo xv)», dins Diversos Autors, *Per a una història de la Girona Jueva*, a cura de David Romano, Girona, Ajuntament de Girona, 1988, vol. II, pàg. 1466. En particular, per Adret Aninay, vegeu J. M. MADURELL I MARIMON, «Jueus gironins i la seva aljama (1349-1498). Notes documentals», dins *Per a una història de la Girona Jueva*, *cit.*, II, pàg. 555; i per Joseff Struch ça Barra (que passarà a ser Joan Narcís Sarriera, després de la conversió al Cristianisme, que es va produir el 22 de gener —dia de Sant Vicenç— de 1453), vegeu S. SOBREQÜÉS VIDAL, *Societat i estructura política de la Girona medieval*, Barcelona 1975, pàg. 156; i C. RAHOLA, *Els jueus a Catalunya*, Barcelona 1929, pàg. 102.

El «call olim judalich civitatis Gerunde» (després, el carrer de Sant Llorenç), on les famílies jueves vivien tradicionalment, va ser confiscat pel governador general de Catalunya, Galceran de

oficis tenien menor rellevància, tot i que també contribuïen, amb la seva incidència global, a fer que l'artesanía fos un element significatiu del context social i econòmic gironí.²⁰

Requesens (vegeu J. E. RUIZ DOMÈNEC, «Isabel de Requesens y su época», dins M. P. FRITZ, J. E. RUIZ DOMÈNEC, *Isabel de Requesens: retrat d'una dama*, Barcelona, Reial Acadèmia de Bones Lletres, 2004, pàgs. 35-38), a conseqüència d'una ordre promulgada pel rei d'Aragó el 9 d'octubre de 1442. Pel que fa a les restriccions que van patir els jueus durant la primera meitat del segle xv, cf. GIRBAL Y NADAL, *op. cit.* pàgs. 40-49; R. ALBERCH I FUGUERAS, *Guia del call jueu de Girona*, Girona 1995, pàgs. 53 i sg. i pàgs. 100 i sg.; J. CANAL I ROQUETA, E. CANAL I DE DIEGO, J. M. NOLLA I BRUFAU, J. SAGRERA I ARADILLA, *Els Jueus i la ciutat de Girona*, Girona, Ajuntament de Girona, 1995, pàg. 19; S. VÍCTOR, *La Girona medieval. Canvis i ruptures (1460-1519)*, Girona 2001, pàg. 34 i sg.; i S. PLANAS I MARCÉ, «L'activitat professional: homes de negocis, comerciants i artesans», dins *Diversos Autors, Història de Girona*, cit., pàgs. 275-278.

Una sèrie d'escriptures del període octubre de 1446 - juliol de 1447, contingudes en el manual n. 431 del notari N. Rocha, certifiquen la facultat concedida als cristians de recuperar els immobles que posseïen al call, mitjançant la presentació de documents vàlids i el pagament a la cúria d'un rescat suficient. Van exercir aquesta facultat els calceters Matheu Samsó, Joan Miró, Pere Moles i Pere Falcó, els corredors Asbert Falcó i Matheu Rocha i els mercaders Jaume Falcó convers, Dalmau Mercader i Asbert Benet, fill del jueu Struch Benedict. Pel que fa a la sinagoga, vegeu C. BATLLE I GALLART, «Solució al problema de las dos sinagogas de Gerona», dins *Per a una història de la Girona Jueva*, cit., pàgs. 229-235; J. MARQUÉS I CASANOVAS, «La sinagoga situada a ponent del carrer de la Força », dins *Diversos Autors, Jornades d'història dels jueus a Catalunya*, Girona, Ajuntament de Girona, 1987, pàgs. 230-232; E. MIRAMBELL I BELLOC, «Documents referents a la sinagoga i al cementiri jueus de Girona », *Jornades d'història...*, cit., pàgs. 238-242; J. CALZADAS I OLIVERAS, «Les sinagògues de Girona», dins *Per a una història de la Girona Jueva*, cit., I, pàgs. 375-393; J. SAGRERA I M. SUREDA, «Comunitat jueva i espais urbans a Girona (1000-1500)», dins *Diversos Autors, Temps i espais de la Girona jueva. Actes del Simposi Internacional celebrat a Girona 23, 24 i 25 de març de 2009*, Girona, Patronat Call de Girona, 2011, pàgs. 50-55; F. SABATÉ I CURULL, «L'espace des minorités ethniques et religieuses: les Juifs dans les villes catalanes au Bas Moyen Age», dins *Diversos Autors, Morphologie et identité sociale dans la ville médiévale hispanique*, sous la direction de F. Sabaté et C. Guilleré, Université de Savoie, 2012, pàgs. 231-286. Pel que fa al creixement demogràfic de la comunitat fins al 1462, L. BATLLE I PRATS, «Ordenaciones relativas a los judíos gerendenses», dins *Per a una història de la Girona Jueva*, cit., II, p. 648. I per l'Aljama, S. BERNATO, «Il 'privilegium insaculationis' dell'Aljama di Girona», dins *Schola Salernitana. Annali*, Università degli Studi di Salerno, xvi, 2012, pàgs. 137-186. Una lletra de la reina Maria als jurats de Girona, dins *Lletres reials...*, cit., pàg. 821 i sg. (11 de setembre de 1449). Finalment, per dues ordinacions d'Alfons el Magnànim (1 de setembre de 1453 i 1 d'abril de 1456) relatives a l'Aljama dels Jueus de Girona, vegeu MADURELL I MARIMON, «Jueus gironins i la seva aljama (1349-1498). Notes documentals», cit., pàgs. 5-7.

20. Espasers i coltellers: Olguer Aurich, Joan Castelló, Pere Castelló, fill d'en Joan, Bartheu Colomer, Francesch Colomer, Joan Deulomdé, Nicholau Deulomdé, fill d'en Joan, Joan Diana, Anthoni Dorder, Thomàs Dorder, Joan oriünd de Constança a Alemanya, Étienne Panyol, oriünd d'Anvers, Jean Ricart, àlies *el Borgonyó*, oriünd del ducat de Borgonya, i Anthoni Verder. Difunt: Bernat Mercer.

Fusters: Joan Boscana, Joan Cervià, Pere Ciprés, Mer Ferran, Nicholau Ferrer, Francesch Martí, Antonio Marchi oriünd de Florència, Francesch Miquel, Anthoni Nató, Joan Ponç, Francesch Rillot, Gori Saurí, Joan Thomàs, Bartheu Ventelló; difunts: Pere Novell i Narcís Serra. Per a Pere Ciprés i Antonio Marchi, vegeu FREIXAS I CAMPS, «La Girona menestral...», cit., pàgs. 58 i sg.; N. SOLER I MASFERRER, «El palau episcopal de Girona al segle xv», dins *Diversos Autors, Actes del II Congrés d'Història de Girona. La Catedral de Girona. 27 i 28 de Novembre de 2003 (Annals de l'Institut d'Estudis Gironins, XLV, 2004)*, pàgs. 643 i sg.; VÍCTOR, *La construcció i els seu oficis...*, cit., pàgs. 361 i sg.; i VÍCTOR, *La Girona medieval...*, cit., pàg. 74.

ALTRES ARTESANS (107)

espasers i coltellers	14	capellers	3
fusters	14	llibreters	3
argenters	13	brodadors	2
carnissers	13	candelers	2
boters i anapers	7	corders	2
flaçaders	7	velers	2
flequers i forners	5	esparters	1
pintors	5	matalassers	1
broquers	4	rajolers	1
ferradors	4	vanovers	1
ballesters	3		

Argenters: Joan Alagó, Joan Alagrí, Pere Àngel, Pere Baster, Joan Bertrand, Francesch Llop, Gabriel Martí, Francesch Ortal, Francesch Ribalter, Narcís Sagalas, Pere Serra, Martí Strader, oriünd de València, Narcís Strader, oriünd de València; difunts: Ffrancesch Artau (vegeu J. CALZADA I OLIVERAS, *Catedral de Girona*, Barcelona 1979, pàg. 58; P. Freixas i Camps, «La creu de Vilabertran», dins *Diversos Autors, Santa Maria de Vilabertran. 900 Anys*, Figueres 2002, pàg. 52; GUILLERÉ, *Girona medieval...*, cit. pàg. 75; CLARA, *op. cit.*, pàg. 59), Berenguer Çabater, pare del mercader barceloní Joan, i Narcís ça Coromina.

Carnissers: Joan Bagudà, Mosse Balam jueu, Miquel Baurt, Barthomeu Casell, Barthomeu Castelló, Pere Comelles, Berenguer Domènech, Narcís Domènech, Anthoni Rafael, Barthomeu Terrats, oriünd de Cassà de la Selva, Pere Terrats, Anthoni Valls, Anthoni Verger; difunts: Pere Baurt i Guillem Cerir.

Boters i anapers: Jaume Bertran, Barthomeu Boter, Bernardí Puig, Pere Sabater, Jeroni Saurí, Joan Serra, Bernat Vidal, convers; difunt, Francesch Puig.

Flaçaders: Pere Castell, Barthomeu Ferrer, Pere Ferrer fill d'en Barthomeu, Arnau Forçor, Blai Raset, Joan Toralles, Barthomeu Vidal.

Per a una menció del segle XIV de les «flassades de Girona», vegeu V. HURTADO, *Llibre de deutes, trameses i rebudes de Jaume de Mitjavila i Companya. 1345-1370. Edició, estudi comptable i econòmic*, Barcelona 2005, pàg. 294.

Per les ordinacions del gremi de flaçaders del març de 1332, vegeu C. GUILLERÉ, «Els oficis en la Girona del segle XIV», dins *Diversos Autors, Gremis i oficis a Girona*, cit., pàgs. 39 i sg.

Flequers i forners: Pere Boffill, Pere Costa, Narcís Feliu, Joan Miró, Pere Spital, àlies Pau.

Vegeu SOBREQÜÉS VIDAL, *op. cit.*, pàg. 30: «Avui no distingim entre un *forner* i un *flequer*, però sembla que aleshores els forners eren també pastissers, mentre que els flequers només feien pa».

Pintors: Joan Antigó, Honorat Borraça fill de Francesch, Francesch Mathalí, Ferran Serrasola, Ramon Solà; difunt, Francesch Borraça. Vegeu GUILLERÉ, *Girona medieval...*, cit., pàg. 74 i sg.; CLARA, *op. cit.*, pàg. 59; VALERO MOLINA, *cit.*, pàg. 250.

Broquers: Pere Bertrand, Nicholau Pol, Pere Puig i Joan Rourich; difunt, Pere Cerdà.

Ferradors: Jaume Guilana, Narcís Guilana, Thomàs Serra, Anthoni Torrà; difunt, Cristòfol Bohera.

Vegeu GUILLERÉ, *Girona al segle XIV*, vol. II, cit., pàg. 76: «si bé el *menecallus* podria ser veterinari, i són coneguts els progressos d'una ciència que va destacar a Catalunya, no hem trobat contractes concrets en aquest terreny a Girona durant els anys estudiats».

Ballesters: Pere Guillem Gostar, Anthoni Lleopard i Joan Puig, germà del blanquer Bernardí.

Capellers: Étienne Bexart, oriünd del ducat de Borgonya, Joan Montserrat, oriünd de Barcelona, i Pere Ricart.

Candelers: Jaume Basalú i Pere Frou.

Corders: Simó Burguès i Francesch Torrent.

Llibreters: Ramon Bohet, Francesch Bohet, fill d'en Ramon, i Yssach Maymó jueu.

Els argenters més famosos de vegades rebien encàrrecs de fora de la ciutat, especialment dels ordes religiosos. Per exemple el monestir de Santa Maria de Vilabertran va encarregar a Narcís ça Coromina la realització d'«alguna creu d'argent de pes de vuit marchs, poch més o menys, la qual haia los brassos de obra de lima ab armalts ço és los Avengelistis e que haia d'una part u crucifix de Ihesú Christ et d'altra part la ymage dela verge Maria ab l'Infant al bras e lo pom sia semblant dels canalabres d'argent que lo dit Narcís Coromina féu al dit monastir et que tota la dicta creu sia daurada exceptada la planxa dels costats la qual sia blancha»;²¹ i a la mort del mestre, l'estiu de 1444, va passar l'encàrrec a un altre argenter famós, Pere Àngel. Uns quants anys després, el gener de 1448, un *sacrista* de Sant Joan de Mollet va pagar divuit florins d'or d'Aragó a Narcís Sagalas per la manufactura d'una «creu de coure tota daurada ab Crucifix e Maria» i, encara, l'agost de 1452 Pere Àngel es va comprometre a enllestir «duas diademas argenti et deauratas, unam scilicet ponderis quatuor marcorum pro ymagine beate Marie ipsius ecclesie et alteram medii marchi pro ymagine Infantis Iesus quem dicta ymago beate Marie tenet in suo brachio» per al monestir de Santa Maria de Roses.²²

Velers: Manuel Coll i Francesch Puig.

Brodadors: Bernat Martí i Pere Vilà, oriünd de Malgrat de Mar.

Esparters: Miquel Gilibert, fill del tender Joan.

Matalassers: Pere Barthomeu, oriünd de Sant Llorenç de Sa Muga.

Rajolers: Montserrat Guinau.

Vanovers: Guillem Pere.

Al costat dels artesans és oportú enumerar, per a un quadre més exhaustiu, també hostalers i traginers.

Hostalers: Pere Aulina, Pere Casanova, Francesch Cases, Joan Cases, Miquel Campllonch, Miquel Ferrer, Pere Ferrer, Anthoni Florit, Nicholau Joan Florit, oriünd de Caldes de Malavella, Gaspar Guich, Pere Huguet, Martí Lloberes, Anthoni March, Jaume Mas, Pere Mas, Nicholau Pol (gestor del bordell públic), Jaume Prat, Barthomeu Puig, Miquel Pujol, oriünd de Castelló d'Empúries, Pere Pau Roig, Martí Sala, Ramon Serra; difunts: Pere Avella, Pere Cathalà, Berenguer Ginobreda, Gabriel Guich i Pere Roquer.

«Al segle xv el bordell era localitzat al carrer de Vilanova (actual carrer de Sant Josep) i l'explotava un hostaler»: Clara, *op. cit.*, pàg. 54.

Traginers: Nicholau Bruguera, Gaspar Frou, Francesch Geronella, Joan Llenet, Jaume Rabinat, Nicholau Strader, Joan Vilà. Difunt, Deulomdé Artau.

21. Vegeu FREIXAS I CAMPS, «La creu de Vilabertran», *cit.*, pàgs. 54-57. I vegeu VÍCTOR, *La Girona medieval...*, *cit.*, pàg. 78.

22. Entre altres coses, l'argenter Pere Àngel també va tenir l'ocasió de vendre per noranta sous una «caixa d'argent» a un tal Pere Puig de Pedrinyà (notari N. Rocha, llibre 438, document del 27 de maig de 1451).

Igualment rebien feina de l'exterior el brodador Bernat Martí i algun pedrer. L'església de Salitja va encomanar a aquest brodador, reconegut per la seva perícia, la preparació d'un pal·li «ad opus altaris» (8 d'octubre de 1450); pel que fa als pedrers, podem assenyalar d'una banda el cas de Joan Guilana, que va tenir l'oportunitat de realitzar «quendam magnum lapidem... prope ianuam cori» de la important església de Sant Feliu de la mateixa ciutat de Girona,²³ i de l'altra el cas del més conegut Berenguer Cervià, que va ser cridat per a la construcció del portal del monestir de Sant Martí d'Empúries.²⁴

Els qui decidien traslladar-se a un altre lloc —Banyoles,²⁵ Barcelona,²⁶ Càller,²⁷ Castelló d'Empúries,²⁸ Flaçà,²⁹ Navata,³⁰ Perpinyà,³¹ Torroella de Montgrí³² i Vic³³—, ho feien empesos per la possibilitat de treure més profit de la seva experiència professional, però no pas per manca de feina a la seva ciutat natal. Al contrari, Girona es mostrava capaç d'atreure nous habitants no solament de la rodalia o de l'Empordà, sinó també de llocs més allunyats. Es tractava de mestres que aportaven una contribució rellevant a la realitat ciutadana, alguns dels quals —com ara el giponer Jean de Coremari de Llemotges o el colteller Jean Ricart, àlies el Borgonyó— es distingien per la feina constant i profícua.

ARTESANS FORASTERS (36)

Regne de França	4	Cervià de Ter	1
Ducat de Borgonya	4	Florència	1
Manresa	3	Constança	1

23. Notari Rocha, llibre 433, document del 9 de juliol de 1446.

24. Notari M. Pere, llibre 426, document del 28 de juliol de 1444. Vegeu G. NADAL I FARRERAS, *La Catedral de Girona*, Girona 2002, pàg. 62; VICTOR, *La Girona medieval...*, cit., pàg. 74.

25. L'assaonador Joan Porcilgues.

26. Francesch Artau, argenter, i Joan Robau, paraire.

27. Pere Jutglar, paraire.

28. Daniel Negrell, paraire.

29. Salvador Vinyals, fuster.

30. Pere Gros, sabater.

31. L'argenter Narcís Miralpeix, germà del mercader Guillem, l'assaonador Pere Déu-lo-vol, el sastre Pere Simon, i els paraires Bernat, fill d'en Pere Tria, i Joan fill del sastre Nicholau Vilar, àlies Cervià.

32. Andreu Mascaró, paraire.

33. Bernat Rocha, flequer.

Castelló d'Empúries	2	Llemotges	1
Perpinyà	2	Malgrat de Mar	1
València	2	Monells	1
Anvers	1	Olot	1
Barcelona	1	Palau-Sator	1
Blanes	1	Regne d'Alemanya	1
Bretanya	1	Sant Llorenç de Sa Muga	1
Caldes de Malavella	1	Saragossa	1
Campdorà	1	Tonyà	1
Cassà de la Selva	1	Troyes	1

No era estrany que un artesà recorregués a l'ajut d'un treballador mitjançant un contracte d'aprenentatge, fins i tot per un període de quatre o cinc anys.³⁴ Per esmentar solament dos casos concrets, el calceter Bernat Fontenet va contractar per cinc anys un jove fill de Blanes (Joan Pardo), i el paraire Guillem Prohençal, durant tres anys i mig, un aprenent que venia de Castelló d'Empúries (Joan Martí).³⁵

Els diners necessaris per al desenvolupament de l'ofici semblava que no faltaven i de vegades s'obtenien a través d'acords familiars i socials.³⁶

Una «companyia» de durada biennal creada pels calceters Pere Moles i Miquel Sent Climent, sogre i gendre, podia disposar del conspicu capital de dos-cents cinquanta florins d'or d'Aragó:

34. Vegeu GUILLERÉ, «Els oficis en la Girona del segle XIV», *cit.*, pàg. 29: «En general, el deure del mestre és d'ensenyar l'ofici al seu aprenent. Però aquest tindrà nombroses despeses en el transcurs dels anys d'aprenentatge, que en certs casos són parcialment cobertes pel mestre. La clàusula més comuna inclou les despeses del menjar i beure i, en certs casos, el vestit i calçat, rarament l'allotjament. En contrapartida l'aprenent ha d'obeir rigorosament les indicacions del seu patró. Quan l'aprenent és d'origen rural se li sol permetre anar a fer les messes. Aquest tipus de contracte, que defineix una situació molt semblant en les diverses ciutats de Catalunya i el Lluenguadoc, a voltes implica l'existència d'algué que faci fermança».

35. Altres casos: el giponer Jaume Bosch va concloure dos contractes, primer per quatre anys amb Jaume Ferran, després per dos anys i mig amb Pere Amill de Perpinyà; el teixidor Joan Palomar va contractar durant quatre anys Francí Moret; l'abaixador francès Jean Pilot va contractar per dos anys Gregori de Seus, també francès; el brodatador Bernat Martí va donar feina durant un any a Pere Vilà de Malgrat de Mar; i el colteller Jean Ricard va tenir amb ell durant dos anys i mig Étienne Panyol, d'Anvers. El 8 de gener del 1454 Jean de Machon, oriünd del ducat de Borgonya, es va comprometre a treballar per tres anys amb el sabater A. Boquí, «causa addiscendi vestrum officium sutorie»: Notaria Girona 07, notari Narcís Cotxa, llibre 104.

36. Així un blanquer, Nicholau fill del difunt sabater Guillem Martí, va poder posar en marxa el propi «officium» fàcilment, gràcies a la implicació determinant de la seva mare. Notari Rocha, llibre 442, document del 29 de setembre de 1452: «Capitols fets i concordats entre la dona na Francescha muller d'en Guillèn Martí, sabater quondam de Girona, de una part e en Nicholau Martí blanquer de Girona, fill seu, de la part altre en e sobre la companyia de ofici de blanqueria

«Capitols fets e fermats entre los sènyors en Pere Moles calster de una part e en Miquel Sent Climent, calster dela dita ciutat de Girona, gendre seu, dela part altra en la manera següent: primament és concordat entre ells dos dits Pere Moles e Miquel Sent Climent que fan e ferman companyia duradora a dos anys après següents, qui comencan correr lo dia present, e que per lo dit temps dels dits dos anys lo dit Miquel de Sent Climent stiga e haia star contínuament en la casa del dit Pere Moles e tenir l'obrador ab lo dit Pere Moles e sens ell; ítem és concordat entre los dits que la messió de casa se haia a fer d'altres bens e no dels bens que han implicats en la companyia..., la qual messió se fasse mig per mig; ítem és concordat entre los dits que lo dit Miquel met en la dita companyia dos cents florins d'or d'Aragó e lo dit Pere cinquante florins per los dits dos anys, les quals quantitats ja són en mercaderia de lur offici... ».³⁷

Els menestrals recorrien al préstec bastant rarament, potser en ocasions particulars. Segons un costum difós a la ciutat, la persona que rebia un préstec declarava davant del notari que rebia els diners «in pura comanda et plano deposito», i es comprometia a restituir-los a requesta del creditor, sense fer cap referència als interessos, que per tant constituïen una part integrant de la suma que es devia: d'aquesta manera van obtenir préstecs els giponers Joan Bruscia i Jean de Coremari, el teixidor de lli Montserrat Robert i altres.³⁸ D'altra banda, els artesans també solien confiar sumes en «comanda», entre altres el calceter Matheu Samsó, l'albadiner Francesch Sot i el carnisser Pere Valls.³⁹ Un artesà que practicava amb continuïtat aquesta mena d'inversió era el ferrer Nicholau Boffill, quasi sempre amb homes procedents de la regió de Girona. En efecte, entre els seus clients trobem Narcís Alomar de Bordils, Joan Eura de Cartellà, Simó Ornost de Fornells de la Selva,

entre ells concordada en la forma següent: primament és concordat e convengut que les dites parts facen companyia del dit offici de blanqueria, la qual durarà per temps de quatre anys del dia presenta anant computadores, e que lo peu de la dita companyia sia de lliures de moneda de Barchinona en lo peu de la qual metrà e posarà la dita Francescha del seu propri nou lliures de la dita moneda e lo dit Nicholau hi metrà e posarà del seu propri una lliura de la dita moneda, les quals X lliures són ja vuy en dia implicades en tres cuyros de bou e dos vedells e en quatre dotzenes tres pells de boquines e XII cabrits que vuy són en la adobaria d'en Pere Llavanera, blanquer de Girona, los quals cuyros e pells lo dit Nicholau sia tengut de adobar e metre a punt e aquells vendre... ».

37. Notari Rocha, llibre 442, document del 4 de juliol de 1452.

38. Com el paraire Anthoni Sani i el tapiner Pere, oriünd de Tonyà.

39. Al botiguer Ramon Mercader, al sastre de Castelló d'Empúries Huguet Casals, a Pere Torrent de Sant Martí Vell, etc.

Joan Curt de Sant Sadurní de l'Heura, Bernat i Pere Ponç de Sant Quirze d'Albons, Jaume Marquès i Pere Mauher de Vilobí d'Onyar.

Un altre element significatiu era que molts artesans posseïen immobles a la ciutat. Naturalment n'hi havia que llogaven una casa o un local («botigia» o «operatorium») per treballar;⁴⁰ però molts altres eren propietaris dels seus «hospicia», distribuïts pels carrers del nucli urbà:⁴¹ el paraire Barthomeu Llucià al carrer «dels Canaders», el boter Jeroni Saurí a la «Fferraria veyà», el ferrador Narcís Guilana «prope hostale vocatum de l'Àngel» i així successivament. I van efectuar noves adquisicions el carnisser Anthoni Verger («in carrario novo»), el teixidor Joan Plana («in vico vocato de Santa Clara»), el paraire Joan Andreu («ante ianuas» de l'església de Mercadal), el *cuirer* Anthoni Oliver («in podiata ecclesie Sancti Ffelicis»), el ferrer Francesch Boffill («in platea Albergariarum»), i encara d'altres. Finalment, un «viridarium» a prop del monestir de Santa Clara pertanyia a l'argenter Narcís Segalas, i un segon «prope portale vocatum de Vilanova muri Gerunde», al sabater Narcís Verdaguer. Tot això sembla un indicador molt clar del benestar general de l'estament.

2. EL COMERÇ

Tal com era natural en una ciutat bastant populosa i punt principal de referència d'un ampli territori, el nivell més baix d'intercanvis, o sigui el dels botiguers, especiers i mercers, era viu i intens.⁴² D'altra

40. Per exemple, el flequer Pere Boffill, l'albadiner Gabriel Serra, el fuster Joan Thomàs, el sastre Joan Sunyer, etc.

41. Pel que fa a la reconstrucció de la Girona medieval vegeu SOBREQUÉS VIDAL, *op. cit.*, pàgs. 20-23; J. MARQUÈS I CASANOVAS, *Girona Vella*, 2 vols., Girona 1979; P. FREIXAS I CAMPS, «Girona medieval: muralles i ponts», a *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, XXV, 1, 1979, pàgs. 395-406.

42. Vegeu R. ALBERCH I FUGUERAS - N. CASTELLS I CALZADA, *La població de Girona (segles XIV-XX)*, Girona, Institut d'Estudis Gironins, 1985, pàg. 33 («Sembla com si Girona, que es disputava amb Perpinyà el segon lloc en importància entre les agrupacions urbanes catalanes, es resistís tossudament a perdre la seva preponderància»); VÍCTOR, *La Girona medieval...*, cit., pàg. 42.

Els tenders actius en el decenni que tractem aquí eren els següents: Ramon Boix, Joan Bosch, Miquel Bosch, fill del mercader Miquel, Miquel Joan Bosch, Felip Bosch, Pere Jaume Bosch, Joan Camós, Francesch Casademunt, Guillem Coll, Joan Costa, Berenguer Devesa, Pere Domènech, àlies Dalmau, Alfons Ferran, Narcís Ferran, Joan del Frexes, Pere Frou, Jean oriünd de Montpeller, Jaume Joan, Barthomeu de Lauru, Nicholau Llubià, Francesch Lleopard, Barthomeu Lloch, Joan Malarç, Pere March, Ramon Mercader, Francesch Mestre, Bernat Miquel, Joan Reynalt, Pere Respard, Francesch Rexach, Joan Ribot, Guillem Ribot, Pere Soler, Joan Tintorer, Pere Torroella, Gabriel Xifreu, Miquel Vilar, fill de Joan Padrès, Miquel Vilar fill del botiguer Miquel, Miquel Vilar fill del mercader Nicholau. En canvi ja eren difunts Pere Bosch convers (que anteriorment s'anomenava Bonet Hasday), Joan Gilabert, Pere Torayes, Francesch Vidal i Miquel Vilar.